

Шеремет В.
доцент, кандидат мистецтвознавства
Відокремлений підрозділ «Миколаївська філія
Київського національного університету
культури і мистецтв»
м. Миколаїв

МУЗИЧНІ ТРАДИЦІЇ ПІВДНЯ УКРАЇНИ В ПОЛІЕТНІЧНІЙ КУЛЬТУРІ РЕГІОНУ (на прикладі причорноморських областей).

У публікації висвітлено стан вивчення розвитку та функціонування музичних традицій поліетнічного населення причорноморського ареалу Півдня України. Визначено види музичних аматорських колективів, окреслено їх склади, репертуар, роль в культурному житті регіону. Зазначена роль центрів народної творчості краю, конкурсів, фольклорних експедицій в розвитку народної традиційної музичної культури.

Ключові слова: Південь України, поліетнічна культура, музичні традиції, аматорський колектив, фольклор.

Дослідження народної музичної культури Півдня України, зокрема причорноморського ареалу, активізувалися із початком ХХІ століття. Ці часи збіглися із розквітом процесів українського державотворення, тому акценти у культурному розвитку краю в останні два десятиліття перенесено на підтримку української культури та художніх традицій багатьох інших національних груп, що компактно або дисперсно проживають на теренах причорноморської зони Півдня України [1]. Задачі відродження національної культури на теренах краю неможливо вирішити без утворення умов для розвитку іноетнічних культур, та, зокрема, вивчення музичних традицій народів, які населяють причорноморський простір Півдня України.

Метою публікації є комплексна презентація музичних традицій регіону та їх ролі в культурі причорноморського півдня, що потребує вирішення таких завдань, як визначення заходів щодо збереження музичних традицій регіону, типів та складів музичних аматорських колективів у субрегіонах, їх репертуару, інструментарію, творчих досягнень, можливих перспектив у функціонуванні.

На зміну тривалому періоду відсутності в регіоні підтримки національних та інонаціональних музичних традицій, у ХХІ столітті на перший план у мистецькому житті вийшли непересічні цінності української культури, зокрема, національний фольклор, як пам'ять народу. Витоки будь-якої народної творчості в давнину носили синкретичний характер, і лише з плином історії почали виділятися у окремі види, тому більшість аматорських колективів, що з'явилися у сільських громадах, будинках культури та при культурних центрах регіону, є або вокально-інструментальними, або інструментально-хореографічними, або вокально-інструментально-хореографічними. Велику роботу з виявлення та підтримки таких колективів проводять обласні центри народної творчості міст Миколаєва, Одеси, Херсону.

Перші роки нового століття також відзначені рядом фольклорних експедицій із вивчення традиційного інструментального і пісенного мистецтва, зокрема на Херсонщині, Одещині. Результатами експедицій 2001–2004 рр. під проводом І. Мацієвського стало виявлення на той час на Херсонщині побутування 54 традицій, з яких 32 – українські. [2, с.15].

Цінним відкриттям стала збирацька робота краєзнавця, дослідника фольклору, викладача Херсонського музичного училища В. Кисіля, який втілює її у 24 томах рукописів фольклорних награвань, записаних на Херсонщині. Дослідницька робота В. Кисіля ознаменувалася створенням студентського фольклорного ансамблю «Венцерада» при Херсонському музичному училищі, до складу якого введені українські інструменти: бандури, скрипки, цимбали, сопілки, окарини та інші, а репертуар ансамблю побудований на фольклорних награваннях, записаних В. Кисілем на Херсонщині.

Ансамбль є лауреатом I Всеукраїнського конкурсу фольклорних ансамблів та постійним учасником мистецьких заходів обласного, регіонального, всеукраїнського та міжнародного рівнів.

Останнім часом об'єктивною є ситуація популярності на теренах краю конкурсів та фестивалів фольклорного та народного-інструментального мистецтва, багато з яких проходять на Одещині, Херсонщині. Звучання українських народних інструментів та фольклорної музики допомагають формуванню у слухачів усвідомлення етнічного «звукоідеалу» (термін М. Хая), етнозвукового феномену, властивого певному середовищу, що склався у ньому протягом тривалого відрізка часу й охоплює адекватні етнографічні сфери свого втілення [3, с. 109].

Початок XXI століття відзначився зацікавленням народними традиціями та утворенням аматорських музичних колективів. Так, на Одещині виявлено кілька колективів, наближених до фольклорних. Один із них – ансамбль української народної музики «Веселка» Центру культури і дозвілля м. Білгород-Дністровського, який складається з вокальної та інструментальної груп. До інструментальної групи входять скрипки, кобзи, баян, смичковий контрабас, барабан. Ансамбль брав участь у міжнародному фестивалі самодіяльної творчості під патронатом Принца Уельського (Великобританія), фестивалі на честь міста Болеслав (Польща). Посідав призові місця у Всеукраїнських фестивалях народної творчості «Родинні скарби» (м. Київ), фестивалі козацької пісні «Байда» (м. Тернопіль), фестивалі національних культур «В єдиному колі» (м. Ізмаїл) тощо. Творчість колективу відноситься до напрямку «фольклоризм».

Цікавим для дослідників є с. Утконосівка Ізмаїльського р-ну Одещини. В одному селі працюють кілька колективів народної молдавської музики. Це вокально-інструментальний чоловічий ансамбль «Етнос», керівник М. Чепой. Інструментальна група складається з баяна, фл[у]єра і великого барабана. В репертуарі ансамблю здебільшого молдавські народні пісні. Ансамбль «Етнос» є лауреатом обласних фестивалів «Мерцишор», «Бессарабська мілина»; учасником міжнародного фестивалю під патронатом Президента України «В єдиному колі». Колектив презентує вторинний фольклор.

Особливе місце у творчому житті с. Утконосівка посідає народний оркестр молдавської народної музики «Дор Бессарабян» («Молоді Бессарабці»), керівник – Віорел Попеску. Колектив зберігає традиції молдавських тарафів (міні-оркестрів) та виконавців, місцевих музикантів-аматорів. Ці традиції сягають глибокої давнини, про що свідчать мелодії, пісні і танці, які залишились від предків і зберегли фольклорні традиції Утконосівки. Керівник оркестру В. Попеску збирав народні фольклорні мелодії самотужки, записав композиції у розмірах 4/4, 2/4, 7/16, 6/8 (н-д Сюїта з Добруджа), в репертуарі – румунсько-болгарські та молдавські мелодії. Унікальним у виконанні ансамблю є художній свист, ним володіє Степан Бутика (вік близько 75 років). Зауважимо, що в селі проживають мешканці з різних фольклорних регіонів, що є прикладом взаємодії, румунських, болгарських, молдавських традицій. На основі зібраних фольклорних зразків керівник складає репертуар ансамблю.

На Миколаївщині багато різноманітних аматорських вокально-інструментальних колективів, але серед них немає достеменно фольклорних, чи таких, що представляють секундарний фольклор. Проте, таким, чю творчість можна охарактеризувати як фольклоризм, є народний ансамбль «Троїсті музики», створений у 1992 році на базі Тридубівського сільського Будинку культури Кривоозерського району. Очолює колектив – заслужений працівник культури України Іван Міняйлик. Ансамбль колоритний і при правильній організації роботи міг би стати гуртом вторинного фольклору, що представляє цінність для збереження регіональних фольклорних традицій. Основу репертуару становить українська народна пісня, сучасні авторські твори відомих композиторів України, та авторські твори Анатолія Гоцюка – учасника ансамблю.

У 2013 р. на огляді фольклорних колективів та ансамблів «Троїсті музики» «Від села до села: танці та музики» (сміт Єланець) колектив посів друге місце. У 2014 р. на

обласному конкурсі народної інструментальної музики «Грайте, струни душі» (м. Миколаїв) – удостоєний третього місця. На обласному конкурсі ансамблів народних інструментів «VOLTA» (м. Миколаїв) у 2018 р. посів друге місце, а у 2019 р. на обласному святі-конкурсі «На Покрова» (м. Миколаїв) отримав звання лауреата.

Яскравим творчим колективом є інструментальне тріо з м. Первомайська Миколаївської області. При переорієнтуванні роботи цей колектив міг би бути гуртом вторинного фольклору. Всі учасники мають музичну освіту, володіють такими інструментами, як акордеон, домровий бас, сопілка та вірменський дудук, що надає звучанню ансамблю незвичного особливо ліричного колориту.

На період 2020 року в Миколаївській області нараховується понад 80 самодіяльних інструментальних колективів, серед яких – духові оркестри, оркестри народних інструментів, ансамблі «Троїсті музики» та вокально-інструментальні ансамблі.

Миколаївським обласним центром народної творчості випущено спеціальний каталог «Інструментальні колективи Миколаївщини» з метою висвітлення та узагальнення роботи кращих інструментальних колективів, популяризації досвіду роботи та подальшого розвитку музичного жанру. До видання надійшли дані про 17 оркестрів та ансамблів, що мають почесне звання «зразковий» та «народний». Обласний центр народної творчості та культурно-освітньої роботи приділяє велику увагу підтримці інструментальних колективів, що дарують неповторне народне мистецтво.

Аматорські колективи Миколаївщини – активні учасники культурно-мистецьких заходів, що проводить МОЦНТ (Миколаївський обласний центр народної творчості). Це обласний конкурс вокально-інструментальних колективів «CORDA», обласний огляд колективів народних інструментів «Грайте, струни душі», обласний огляд ансамблів народних інструментів «VOLTA», обласний огляд фольклорних колективів та ансамблів «Троїсті музики», всеукраїнський фестиваль пісенної творчості «Пісенний драйв». Керівникам колективів інструментального жанру постійно надається методична та практична допомога у підготовці та проведенні конкурсів, фестивалів і оглядів, проводяться семінари та майстер-класи, видаються нотні збірки та методичні поради, організовуються заходи зі збереження та розвитку національних музичних традицій.

Самобутнім миколаївським колективом є циганський вокально-інструментальний ансамбль «Бахталє» під орудою Володимира Юрковського. У репертуарі виключно циганські пісні та романси. До складу інструментальної групи входять музиканти зі спеціальної освітою. У статті з періодичного видання «Вечірній Миколаїв» за 03.07.2010 подано матеріал про участь ансамблю «Бахталє» у V Міжнародному ромському фестивалі «Слобожанська підкова» ім. О. Карафетова. Під час закриття фестивалю ансамблю «Бахталє» було вручено почесну грамоту «За високий вклад у справу популяризації та розвитку циганського мистецтва», збереження національної самосвідомості, вірності традиціям та звичаям свого народу. Робота ансамблю передає далекоглядність його керівника: основна група ансамблю «Бахталє» має підготовчу дитячу групу та свій ансамбль «Терне рома» («Молоді цигани»).

З народженням незалежної України на Херсонщині Обласний центр народної творчості було реорганізовано в Обласний центр відродження національної культури. При центрі діє відділ фольклору, який безпосередньо здійснював експедиції до районів області з метою вивчення музичного фольклору, а також запису народних традицій, свят та обрядів. Найяскравішими святами, побудованими на народних традиціях, які вже традиційно проводяться Херсонським центром, стали Великдень та свято до Дня Незалежності України «Обереги душі нашої». У програмі свят – завжди виступи найкращих фольклорних колективів області, показ обрядів, народні гуляння та розваги.

До 2000-річчя Різдва Христового вперше було проведено конкурс на кращий вертеп, в якому взяли участь дитячі колективи з 14 районів області. Найбільш показовою є творчість таких колективів, як народний аматорський ансамбль народної музики «Перебендя» Голопристанського районного будинку культури (кер. М. Безвуляк), народний аматорський оркестр народних інструментів Новокаховського міського палацу культури (кер. В. Яротник), народний аматорський татарський ансамбль пісні і танцю

«Лале» Новоолексіївського музично-естетичного центру «Культура» (керівник О. Тюлекі). Енергетикою та автентичністю виступів відрізняється ансамбль «Троїсті музики» с. Нова Маячка Цюрупинського району Херсонщини. У складі ансамблю українські народні інструменти сопілка та кобза, а також баян та бас (який несвідомо замінюється на бас-гітару, порушуючи сприйняття колективу як фольклорного).

Популярні в області конкурси для аматорських колективів: «Чумацький шлях» (оркестрів та ансамблів), «Скарби Херсонщини» (фольклорних колективів), «Таврійське перевесло» (аматорського мистецтва), «Таврійська родина» (фольклорний фестиваль творчості національних меншин). Сьогодні в області при клубних закладах успішно працюють близько 20 іноетнічних аматорських колективів.

Висновки. Основну роль у збереженні та розвитку етнічних інструментальних традицій відіграють обласні центри народної творчості. Найбільш повно зберігся інструментальний фольклор у регіоні в місцях компактного поселення етносів, де існують традиції музикування у поселеннях болгар та молдован. Українські традиції відтворюються окремими аматорськими колективами Одещини, Миколаївщини, Херсонщини, але такі колективи здебільшого невірно організують свою діяльність, переробляють різний інструментальний матеріал та стають поліетнічними, втрачаючи свою самотність, а в кращому випадку презентують фольклоризм.

Проведення конкурсів та фестивалів фольклорного мистецтва є вагомим чинником у розвитку та популяризації народної музичної творчості та сприяє культурному взаємообміну та збагаченню поліетнічних та національних музичних традицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Караульна О.М. Південь України кінця XIX – початку XX століття в контексті культурно-національного відродження : автореф. дис. ... канд. істор. наук: 17.00.01. Київ, 2005. 20 с.
2. Мацієвський І.В. Народна інструментальна музика на Херсонщині (за даними польових досліджень 1990 р.). Питання дослідження та збереження музичного фольклору Херсонщини : зб. рефератів Всесоюзн. наук. практ. конф. /упоряд. І.В. Мацієвський. СПб, 1991. 122 с.
3. Яценко Ю. Книга про музичні інструменти українців. Народна творчість та етнографія. 2005. №. 2. С. 107–110.